

ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

INTERACTION OF PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN INCLUSIVE CLASSES OF PRIMARY EDUCATION ON THE BASIS OF PARTNERSHIP PEDAGOGICS

У статті розглянуто взаємодію учасників освітнього процесу в інклюзивних класах початкової освіти на засадах педагогічного партнерства. Ця необхідність зумовлена активним впровадженням інклюзії в освіту. У сучасному підході соціальна взаємодія сім'ї та освітнього закладу повинна будуватися на основі рівноправного партнерства та узгодженої взаємодії, реалізовуватися компетентними педагогічними працівниками. Визначено, що головним завданням педагогічного партнерства сім'ї і школи є повноцінна турбота про дитину з чітким дотриманням індивідуальності основних партнерів виховання.

Розглянуто гуманістичний підхід при реалізації взаємодії школи і сім'ї, саме він дозволить комплексно вирішити виховні проблеми, знизити вплив несприятливих факторів та чинників у сфері виховання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами та оптимально застосовувати ресурси й актуалізувати потенційні можливості педагогічного партнерства.

Обґрунтовано, що саме професійно-психологічна компетентність педагога здатна актуалізувати і збагатити потенційно закладені в сім'ї виховні можливості в побудові та реалізації моделі взаємодії сім'ї і школи, адже все вище перераховане є вагомою частиною інклюзивної компетентності сучасного педагогічного колективу закладу освіти.

Акцентовано увагу на взаємодії освітнього закладу і родини, адже це процес, який є систематизованим та організованим. Адміністрація навчального закладу разом із вчителями відіграють визначальну й керівну роль в організації цієї взаємодії. Вважається, що позитивна зміна особистості дитини відбувається завдяки плідній праці та взаємодії вчителів, батьків та дітей.

Для школи і сім'ї основою взаємодії є спільна мета: забезпечити формування співробітницьких стосунків між усіма учасниками педагогічного процесу, що створюють сприятливі умови для успішного соціального становлення, виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Педагогічне партнерство школи і сім'ї можна визначити як цілеспрямовану, систематичну роботу фахівців школи, яка повинна відповідати вимогам сучасного європейського світу, а саме таким як: наукова обґрунтованість, відповідальність і зацікавленість у результатах сімейного виховання, цілеспрямованість і систематичність формування педагогічної культури батьків.

Ключові слова: інклюзія, педагогічне партнерство, гуманність, розвиток.

The article examines the interaction of participants in the educational process in inclusive primary education classes on the basis of pedagogical partnership. This necessity is due to the active implementation of inclusion in education. In the modern approach, the social interaction of the family and the educational institution should be built on the basis of equal partnership and coordinated interaction, implemented by competent pedagogical workers.

It was determined that the main task of the pedagogical partnership between the family and the school is full-fledged care for the child with a clear observance of the individuality of the main partners in education.

The humanistic approach to the implementation of school-family interaction is considered. It is he who will make it possible to comprehensively solve educational problems, reduce the influence of adverse factors and factors in the field of upbringing and development of a child with special educational needs, and optimally use resources and actualize the potential opportunities of pedagogical partnership.

It is substantiated that it is the professional and psychological competence of the teacher that can actualize and enrich the educational opportunities potentially laid in the family in the construction and implementation of the model of interaction between the family and the school, because all of the above is a significant part of the inclusive competence of the modern teaching staff of the educational institution.

Attention is focused on the interaction between the educational institution and the family, because it is a systematized and organized process. The administration of the educational institution together with the teachers play a decisive and leading role in the organization of this interaction. It is believed that a positive change in a child's personality occurs thanks to the fruitful work and interaction of teachers, parents and children.

For the school and the family, the basis of interaction is a common goal: to ensure the formation of cooperative relations between all participants of the pedagogical process, which create favorable conditions for the successful social formation, upbringing and education of children with special educational needs.

Pedagogical partnership between school and family can be defined as purposeful, systematic work of school specialists, which must meet modern requirements, namely: scientific validity, responsibility and interest in the results of family education, purposefulness and systematic formation of the pedagogical culture of parents.

Key words: inclusion, pedagogical partnership, humanity, development.

УДК 37.014.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.2.5>

Цегельник Т.М.,

докт. філософії,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Мельничук Р.А.,

викладач кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Останнім часом збільшується кількість дітей, які мають порушення психофізичного розвитку. У нормативних документах з інклюзивної освіти

вказано, що діти, які мають проблеми психофізичного характеру не повинні бути відірваними від сім'ї (тобто виховуватися в ній); ізольованими від суспільства (повноцінно бути його частиною

та спілкуватися з однолітками); здобувати освіту в загальноосвітньому закладі і повноцінно жити і взаємодіяти із суспільством. На сьогоднішній день пріоритетними завданнями середньої освіти є забезпечення повноцінного впровадження та розвиток ефективної системи інклюзивної освіти, яка забезпечить особливі потреби та можливості кожної дитини, яка цього потребує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники дуже активно працюють над дослідженням проблематики інклюзивної освіти. Хотілося б зазначити, що «партнерська педагогіка» як напрямок розвитку освіти виник у 80-тих роках ХХ століття. Вона забезпечила виникнення нових інноваційних процесів в системі освіти, головною ідеєю на той час була ідея гуманізму та співпраці дітей з дорослими (Ш. Амонашвілі, І. Волков, Є. Ільїн, М. Щетинін, С. Лисенкова, В. Шаталов, В. Караковський та інші) [1].

Головною ідеєю педагогів того часу була ідея про те, що педагогічний процес повинен забезпечувати гармонійний розвиток особистості дитини, а головною категорією навчання і виховання є партнерство в якому забезпечуються рівні права дитини та педагога під час навчально-виховного процесу. Головним завданням, яке постає перед школою є повноцінний розвиток дитини, яка в свою чергу повинна прагнути здобувати знання, вміння та навички.

На основі аналізу наукових надбань останніх років, виявлено, що процес становлення педагогіки партнерства в Україні активно впроваджували А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко. Кожний з них розробив свою авторську систему навчання, але в кожній такій системі є дуже схожі та універсальні ідеї, а саме те, що велика увага та значення повинні приділятися саме спілкуванню учнів з педагогами [2]. Як писав В. Сухомлинський: «Якщо вчитель став другом для дитини, якщо ця дружба осяяна благородним потягом, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло» [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У 2019 році Кабінет Міністрів України прийняв Концепцію реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Проведення даної реформи передбачено до 2029 року. Головним завданням даної реформи є здійснення навчально-виховного процесу на засадах педагогічного процесу. Саме це питання потребує додаткового дослідження актуалізації концепцій, методологічних підходів та ідей щодо їх реалізації.

Мета статті полягає у визначенні основної концепції взаємодії всіх учасників освітнього процесу в інклюзивних класах початкової освіти на засадах педагогіки партнерства.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі інклюзивне навчання є невід'ємною частиною освітнього процесу в дошкільних закладах, в початковій школі та в закладах загальної середньої освіти. Останніми роками питання впровадження і розвитку інклюзивної освіти в систему освіти України є дуже актуальною. Удосконалюється законодавча та нормативна база, яка забезпечує рівні права та можливості для дітей з інклюзією. Щороку збільшується кількість освітніх закладів, які активно впроваджують інклюзивну освіту і щороку збільшується кількість дітей, які потребують такої освіти [4, 5, 6].

Інклюзія – це процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [7].

В Законі України «Про освіту» головними принципами освітньої діяльності є:

- людиноцентризм;
- верховенство права;
- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якою ознакою (в т. ч. з інвалідністю);
- розвиток інклюзивного освітнього середовища (сюди відносяться заклади освіти, які є доступними та наближеними до місця проживання дитини з особливими освітніми потребами);
- індивідуалізація (кожна дитина має право на індивідуальний особистісно-орієнтований підхід);
- різноманітність, цілісність і наступність системи освіти;
- свободу у виборі видів, форм і темпів здобуття освіти;
- гуманізм;
- демократизм;
- повага до прав і свобод людини, нетерпимість до приниження її честі, гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
- доступність для кожного громадянина України всіх форм і типів освітніх послуг, які забезпечує та надає держава [8].

Головною особливістю інклюзивної освіти є спільне навчання здорових дітей з дітьми, які мають особливі освітні потреби в одному сформованому колективі (групі чи класі), при цьому надаючи однакові можливості для реалізації прав на освіту кожної дитини. Головним принципом інклюзивної освіти є принцип «педагогічного партнерства».

Принцип педагогічного партнерства в українській системі освіти активно почали вживати в кінці 2016 року. Саме в цей час була прийнята концепція Нової української школи. Головною ідеєю якої є співпраця педагогів з дітьми, і обов'язково з їхніми батьками, які об'єднані однією спільною ціллю та прагненням; приймають участь добровільно та

є зацікавленими в отриманні кінцевого результату; мають рівні права і несуть однакову відповідальність за свою діяльність [3].

Педагогічне партнерство має на меті: забезпечити доступ до освіти, безпечний інклюзивний простір; безболісну адаптацію до навчального закладу; єдину стратегію щодо виховання, навчання, розвитку, супроводу дитини з особливими освітніми потребами (ООС), яка буде базуватися на повазі до індивідуальних особливостей дитини, врахування її інтересів, потреб та можливостей; забезпечити якість її навчання. Все вище перераховане разом з партнерською взаємодією педагогів, психологів, адміністрації та батьків базуючись на принципі поваги до індивідуальних особливостей дитини, дотриманні інтересів, недопущенні дискримінації та порушення прав, застосуванні командного підходу, долученні батьків до навчально-виховного процесу, конфіденційності та етичності є дуже важливою умовою ефективної діяльності згуртованої команди, яка буде впроваджувати та розвивати інклюзивну освіту [9].

В залежності від освітніх потреб дитини створюється команда психолого-педагогічного супроводу. Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена індивідуальна програма розвитку. В складі команди ППС можуть бути постійні фахівці і за потреби залучені фахівці. До команди постійних фахівців зазвичай входять: представник адміністрації (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи), вчитель початкових класів, асистент вчителя, інші вчителі, які викладають в початковій школі, практичний психолог, соціальний педагог, батьки дитини (або законні особи, що їх замінюють), якщо є потреба то до команди залучається вчитель-дефектолог.

Залученими фахівцями можуть бути: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини (якщо дитина має тяжкі захворювання і постійно потребує допомоги), спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей.

Головними завданнями, які постають перед командою ППС є:

1) збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні проблеми;

2) визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиваючих програм, які можуть бути надані в закладі освіти;

3) розроблення індивідуальної програми розвитку для кожної дитини з ООП, а також контроль за виконанням цієї програми з метою подальшої її корекції;

4) надання консультацій та методичної підтримки і рекомендацій педагогічним працівникам, які задіяні в команді ППС;

5) надання консультацій батькам (або особам, що їх замінюють) щодо особливостей розвитку

навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами;

б) забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності у закладі освіти серед педагогічного колективу, батьків та дітей, задля недопущення дискримінації і порушення прав дитини, формування дружнього ставлення до дітей, які мають особливі освітні потреби [10].

Кожен учасник команди ППС виконує ті функції, які на нього покладено:

– Директор (або заступник директора з навчально-виховної роботи) відповідає за формування команди ППС, організацію роботи цієї команди; здійснює контроль за виконанням розробленої індивідуальної програми розвитку; залучає батьків до розроблення індивідуальної програми розвитку; оцінює діяльність педагогічних працівників; моніторить виконання індивідуальної програми розвитку (ІПР) [9].

– Вчитель початкових класів (та інші вчителі, які викладають у початковій школі) відповідає за забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та індивідуальної програми розвитку; бере участь у підготовці індивідуального навчального плану дітей з ООП; займається розробкою індивідуальної навчальної програми в закладі освіти; створює належний мікроклімат в колективі; надає інформацію батькам про стан засвоєння навчальної програми дитини з ООП [9].

– Практичний психолог займається дослідженням і моніторингом психічного розвитку дитини з ООП; здійснює психологічний супровід дитини з ООП; надає психолого-педагогічні та корекційно-розвиваючі послуги дитині з ООП згідно ІПР; надає рекомендації; здійснює консультації з педагогами у роботі з дитиною, яка має ООП; займається консультаційною роботою з батьками, які мають дітей з ООП; займається просвітницькою діяльністю по формуванню психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі [9].

– Соціальний педагог здійснює соціальний патронаж дитини з ООП та її батьків, виявляє спеціальні проблеми, які потребують негайного вирішення, у разі потреби направляє до відповідних фахівців з метою надання допомоги; вивчає соціальні умови розвитку дитини з ООП, адаптації її у новому колективі; інформує дитину та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти; залучає дитину до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей; надає рекомендації учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП у колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних та міжособистісних конфліктів; захист прав дитини з ООП за відповідним дорученням представництва її інтересів у певних органах і службах [9].

– Асистент вчителя здійснює спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів і потреб; бере участь в організації освітнього процесу дитини з ООП; бере участь у розробці ІПР; бере участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми; допомагає адаптувати освітнє середовище і навчальні матеріали відповідно до потенційних можливостей дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей; оцінювання спільно з вчителем рівня досягнення кінцевої мети навчання, передбаченої ІПР; підготовка інформації для учасників засідання КППС за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів і потреб [9].

– Батьки дитини, яка має ООП надають інформації про дитину; беруть участь у роботі КППС, у тому числі залучення до складання ІПР; створення умов для навчання, виховання і розвитку дитини [9].

– Медичний працівник закладу проводить інформування учасників КППС про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості; здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я, щодо стану здоров'я дитини [9].

Висновки. Отже, дослідивши нормативні документи, які забезпечують впровадження інклюзивної освіти в освітню діяльність України, ми впевнено можемо стверджувати, що взаємодія учасників освітнього процесу в інклюзивних класах початкової освіти на засадах партнерської взаємодії віддзеркалюють процес демократизації та гуманізації європейської школи і повинні забезпечувати витіснення прояву морального та фізичного знуцання над особистістю учня. Головним завданням команди психолого-педагогічного супроводу є допомогти розкрити й розвинути здібностей і талантів дитини опираючись на основи партнерства між учасниками освітнього простору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Педагогіка співробітництва: сутність, ключові ідеї, форми та методи. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/31097/.

2. Макаренко А., Сухомлинський В., Захаренко О. Естафета гуманної педагогіки. Черкаси, 2012 URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/103/A.%20Макаренко.pdf>

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

4. Demchenko, I., Maksymchuk, V., Bilan, V., Maksymchuk, I., & Kalynovska, I. (2021). Training Future Physical Education Teachers for Professional Activities under the Conditions of Inclusive Education. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 191-213. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/227>

5. Максимчук Б. А., Поляновська О.Р., Чернюк С. В., Височан Л. М., Плетеницька Л. С., Лисюк С. П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті використання нових педагогічних технологій: навчальна практика студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. Випуск 2 (130). С. 80-86.

6. Демченко І. І., Максимчук Б. А., Протас О. Л., Предик А. А., Височан Л. М., Плетеницька Л. С. Литвиненко В. А., Максимчук І. А. Структурне різноманіття педагогічних здібностей учителя початкової школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2020. Випуск 2 (122). С. 40-47.

7. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В. І. Бодаря, В. М. Синьова. Київ: «МП Леся», 2011. 528 с.

8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

9. Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної, середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>.

10. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 568-XIV. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.